

MAJETKY JASOVSKÉHO PREPOŠTSTVA PODĽA METÁCIE PRIVILEGIÁLNEJ LISTINY BELA IV. Z ROKU 1255

Júlia KOTRUSOVÁ

Abstract: *The Properties of Jasov Monastery According to the Litterae Metales of Belo IV from the year 1255.* The thesis deals with the properties which had been gained by Jasov Monastery in the act of foundation. The properties, in which we understand villages, are delimited by the litterae metales as a part of the charter issued by Belo IV. in the year 1255. The study describes the most important facts that had the determining influence on the historical evolution of each settlement until the first third of the 15th century.

Key words: Premonstratensians. Kingdom of Hungary. Abov county. Monastery.

Kláštor sv. Jána Krstiteľa v Jasove patrí medzi najstaršie premonštrátske kláštory na Slovensku. Rok založenia kláštora nie je známy, pretože jeho pôvodná zakladacia listina sa nezachovala. V roku 1255 však bola pre jasovský kláštor Belom IV. (1235 – 1270) vydaná nová listina, označovaná aj ako znovuzriadovacia, ktorá plnohodnotne nahradila pôvodnú zakladaciu listinu. Dôvody nezachovania sa zakladacej listiny kláštora objasňuje znovuzriadovacia listina prepoštstva, ktorá uvádza, že pôvodná zakladacia listina kláštora bola údajne zničená počas tatárskeho vpádu do Uhorského kráľovstva v rokoch 1241 – 1242.¹ Nezachovanie zakladacej listiny nie je v prípade premonštrátskych kláštorov na Slovensku ojedinelé, keďže sa s ním stretávame aj pri ostatných prepoštstvách s výnimkou konventu v Kláštore pod Znievom. Viac ako polovica premonštrátskych kláštorov v Uhorsku vznikla pred tatárskym vpádom a absenciu zakladacích listín spája väčšina historikov práve s pustošením Mongolov. Domnienku potvrdzuje aj fakt, že väčšina premonštrátskych kláštorov s nezachovanou zakladacou listinou je situovaná v oblastiach, ktoré Tatári pustošili.

Príchod premonštrátov do Jasova a okolnosti založenia kláštora môžu ozrejmiť rehoľné katalógy, ktoré obsahujú informácie o vizitovaní uhorských premonštrátskych kláštorov. Pre rané dejiny jasovského kláštora je najdôležitejší ninivský katalóg, v ktorom sa nachádzajú zmienky o jeho fíliách. Indície, na základe ktorých môžeme vymedziť predpokladanú dobu založenia kláštora, sa nachádzajú aj v samotnej znovuzriadovacej listine Bela IV. z roku 1255. Na základe uvedeného predpokladáme vznik Kláštora sv. Jána Krstiteľa v Jasove pred rokom 1214.²

- 1 Slovenský národný archív (SNA) Bratislava, fond Konvent premonštrátov v Jasove, extra fasc., No. 1 (ďalej f. KPJ); MARSINA, Richard (ed.). *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*. Tomus II. Inde ab a. MCCXXXV usque ad a. MCCLX. Bratislavae : Sumptibus Consilii nationalis Bratislaviensis, Capitalis Reipublicae Socialisticae Slovacae editrice Libraria Obzor 1987, č. 494, s. 344-345.
- 2 KOTRUSOVÁ, Júlia. *Dejiny Jasovského kláštora sv. Jána Krstiteľa v Jasove v stredoveku*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2017, s. 17-19.

Privilegiálna listina Bela IV. z roku 1255.
(Zdroj: SNA, KPJ, extra fasc., No. 1)

Príchod premonštrátov do Uhorského kráľovstva bol vo všeobecnosti sprevádzaný veľkými donáciami uhorských panovníkov, ktorí novovznikajúcim kláštorom udeľovali rozsiahle majetky. Jasovský kláštor bol pri svojom vzniku taktiež obdarený mnohými nehnuteľnosťami. Majetkovú situáciu prepoštvania v čase jeho vzniku približuje znovuzriadovacia listina z roku 1255. Privilegiálna listina Bela IV. je veľmi významným prameňom, ktorý okrem iného v priebehu nasledujúcich storočí jasovskí premonštráti vo svojich sporoch o majetky využívali ako dôkaz vo svoj prospech. Originál listiny je uložený vo fonde Konventu premonštrátov v Jasove v Slovenskom národnom archíve v Bratislave.

Cieľom predkladanej štúdie je podať stručný prehľad o najstarších dejinách majetkov, ktoré sú v znovuzriadovacej listine z roku 1255 ohraničené metáciou. Z geografického hľadiska išlo o kompaktné územie v najbližšom okolí Kláštora sv. Jána Krstiteľa v Jasove, ktoré sa rozprestiera v oblasti dnešného Slovenského Rudohoria. Úmyslom štúdie nie je podať vyčerpávajúci obraz o dejinách každého majetku, ale poukázať na skutočnosti, na základe ktorých je možné najvernejšie demonštrovať ich historický vývoj. Dejinný prehľad každého majetku (sídla) v závislosti od zachovaných prameňov uzatvárame v 30. rokoch 15. storočia.

Podľa znovuzriaďovacej listiny boli sídla, ktoré sú predmetom tejto štúdie, majetkom jasovských premonštrátov už v období pred tatárskym vpádom do Uhorského kráľovstva. V listine sa uvádza, že jasovský prepošt predstúpil pred uhorského kráľa Bela IV. na Turnianskom hrade a žiadal ho o vyhotovenie novej donácie na všetko, čo kláštor dostal od kráľových predchodcov a brata Kolomana. Kráľ vyhovel žiadosti prepošta a potvrdil pôvodné územie kláštora, ktoré ohraničil metáciou a tiež vzdialenejšie majetky, ktoré kláštoru daroval vojvoda Koloman. Medzi vzdialenejšími majetkami sa uvádzajú Pocsim (*Pochym*), Pocsaj (*Pochey*), *Moneykeddy*, Nyésta (*Neste*), Perecse (*Pereche*), časť dediny Geča (*Jeche*) a Ondrejovce (*terra Andree*). Všetky tieto majetky okrem Ondrejoviec, ktoré sa nachádzali v Gemerskej župe, ležali v južnej časti Abovskej župy.³ Znovuzriaďovacia listina tiež opätovne kláštoru potvrdila majetky, ktoré získal od uhorského kráľa Bela IV. a to Novaj (*Noe*) v Abovskej župe a Šankovce v Gemerskej župe. Posledným majetkom, ktorý listina uvádza je *Myhluk*, ktorý sa do vlastníctva premonštrátov dostal po tatárskom vpáde, keď ho prepoštomu na znak kajúcnosti pre škody spáchané na kláštore daroval Izák, syn Abraháma z rodu Aba.⁴ Územie majetku *Myhluk* hraničilo s pôvodným kompaktným územím prepošstva.⁵

Kláštorné majetky ohraňované metáciou

Metácia majetkov kláštora začala z južnej strany na jednom kamenistom vršku medzníkom umiestneným medzi dvoma údoliami, ktorý patril k dedine kráľovských povozníkov zvanej *Zekeres* (Moldava nad Bodvou). Potom hranica pokračovala k rieke Bodva a z nej zostúpila k trom mlynom. Odtiaľ pokračovala smerom na západ až k Čiernemu lesu. Ďalšie medzníky sa nachádzali na lúkach v chotári Debrade a Nehoty, pri ktorej sa rozprestieral Čierny les. Hranica viedla medzi dvoma vrchmi, z ktorých ten z južnej strany sa volal Hájsky (892 m n. m.) a druhý zo strany severnej sa nazýval Jelení (947 m n. m.) a nachádzal sa na základnom území kláštora. Ďalej hranica pokračovala k prameňu rieky Bodva pri Drienovci (*Buldafeu*) a k potoku Zlatník. Od územia kráľovských povozníkov Moldavy oddeľovala prepošstvo rieka Hnilec. Hranica prechádzala aj potokmi zvanými *Nyznanou* a *Bornanou* smerom k vrchu Kloptáň (1155 m n. m.) a odtiaľ klesala k potoku Ida a Zlatník. Ďalej pokračovala cez les Gord k chotárnej hranici dediny *Myhluk*. Odtiaľ hranica viedla do Moldavy, kde sa nachádzal medzník, od ktorého metácia začala.⁶

Jasov. Centrálnym majetkom jasovského prepošstva a zároveň aj najväčším kláštorným majetkom bola obec Jasov. Výhodná geografická poloha a zároveň aj blízkosť ku kláštoru predznamenovali, že obec sa bude, v porovnaní s ostatnými premonštrátskymi majetkami, rýchlejšie hospodársky vzťahovať. Významnejšie postavenie nadobudol Jasov už počas 13. storočia, keď mal údajne dostať mestské výsady

3 Obce Pocsaj, Nyésta a Perecse sa dnes nachádzajú v Maďarsku. Ondrejovce sú v súčasnosti súčasťou obce Gemerská Ves. Pocsaj je zaniknutým sídlom.

4 SNA Bratislava, f. KPJ, extra fasc. No.1; CDSI, s. 344, č. 494.

5 VARSÍK, Branislav. *Osídlenie Košickej kotliny II*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied (SAV), 1973, s. 224.

6 SNA Bratislava, f. KPJ, extra fasc., No. 1; CDSI II, s. 344-345, č. 494. ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*. Bratislava : Učená spoločnosť Šafaříkova, 1932, s. 187-188.

a právo konania trhu. V neposlednom rade prispela k rýchlemu hospodárskemu rozvoju mestečka aj banská činnosť, ktorá sa začala rozmáhať v poslednej dekáde 13. storočia. Prvá písomná zmienka o mestečku Jasov⁷ pochádza z roku 1243 a jej vydavateľom je jasovský prepošť Albert a jeho konvent. Listina sa nezachovala v origináli, ale v odpise, ktorý vyhotovil jasovský prepošť Vigand v roku 1295. Odpis listiny sa taktiež nezachoval v origináli, ale v tranzumpťe Spišskej Kapituly z roku 1692. Mestečko Jasov sa v listine uvádza v súvislosti s jeho obyvateľmi, o ktorých sa v nej hovorí ako o *populis ecclesiae beati Ioannis Baptiste de Jaszou*.⁸ Predmetom listiny je udelenie rozsiahlych výsad pre obyvateľov Jasova prepoštom kláštora Albertom. Práva, ktoré listina obsahuje, sú mestského charakteru, čo vzhľadom na obdobie, v ktorom boli udelené vyvoláva pochybnosti o jej hodnovernosti.⁹ Listina prepošťa Alberta je publikovaná v druhom zväzku Slovenského diplomátára.¹⁰

Znovuzriadovacia listina jasovského prepošťstva z roku 1255 spomína Jasov hneď v niekoľkých bodoch. Prvá zmienka, ktorá v listine súvisí s Jasovom hovorí o práve súdenia obyvateľov Jasova a to výlučne miestnym sudcom alebo richtárom. Jasov sa tu uvádza termínom *villa*. V ďalšom bode listina ukladá povinnosť obyvateľom Jasova (*populi monasterii de Jazou*) platiť desiatky prepošťstvu a nie uhorskému kráľovi, ako to bolo doposiaľ.¹¹

Jasov bol už počas 13. storočia dôležitým miestom vo svojom okolí, pretože ním prechádzala stará cesta na Spiš, o ktorej sa prvýkrát dozvedáme v roku 1255 pri príležitosti metácie zeme Milaj (dnes súčasť katastra Spišského Hrušova). Hranica územia pretínala hlavnú cestu vedúcu do Jasova.¹² Zmienka o starej ceste z Jasova na Spiš sa zachovala aj z roku 1277 v opise hraníc zeme Belá ležiacej pri rieke Hor-

7 Hoci sa za prvú písomnú zmienku o Jasove považuje listina prepošťa Alberta, je dôležité poznamenať, že existujú aj listiny staršieho charakteru, v ktorých sa Jasov spomína nepriamo a to v súvislosti s jasovským prepoštom Petrom, ktorý vo veci predaja majetku Ōrsúr v Boršodskej župe v roku 1249 vystupuje z počínu hodnoverného miesta. PIR-HALLA, Márton. *A szepesi prépostság vázlatos története*. Lőcse, 1899, s. 14-15.

8 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. 16, No. 387; FEJÉR, Georgius (ed.). *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis Tom. IV, Vol. I*. Budae, s. 304-306 (ďalej CDH); CDSI II, s. 96-97. No. 145.

9 Kritikou listiny sa zaoberalo niekoľko historikov a všetci poukazujú na jej nepravosť. György Györffy, ktorý pokladá listinu prepošťa za pochybnej hodnovernosti uvádza, že listina určuje vyspelejšie vzťahy prepošťstva a jeho majetku Jasova ako listina Bela IV. z roku 1255. Za nehodnovernosť listiny taktiež hovoria neaktuálne výrazy ako napríklad *curia integra*, ktorá by podľa správnosti mala byť nahradená výrazom *mansio*. Neaktuálny pre rok 1243 je aj výraz *statera*, ktorý sa v uhorských listinách začína používať až koncom 13. storočia. Ku problematike hodnovernosti prispel aj Branislav Varsik, ktorý zdieľa názor Györgya Györffya a dodáva, že obyvatelia Jasova sa nazývajú *populi* aj v listine Bela IV. z roku 1255. GYÖRFFY, György. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. kötet*. Akadémiai Kiadó, 1987, s. 99 (ďalej ÁMTF I); VARSIK, Branislav. *Osídlenie Košickej kotliny II*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1973, s. 227.

10 CDSI II, s. 97, č. 145; MARSINA, Richard. Štúdie k slovenskému diplomátaru II. In *Historické štúdie XVIII*, 1989, s. 98.

11 SNA Bratislava, f. KPJ, extra fasc., No. 1; CDSI II, s. 344, č. 494.

12 CDSI II, č. 493, s. 343.

Vyobrazenie majetkov kláštora podľa metácie privilegálnej listiny Bela IV.z roku 1255. Mapa bola vyhotovená v roku 1771.
(Zdroj: MNL,OL, S 114, No. 11. Mappa metarum ecclesiae St. Joannis Baptistae de Iaszo)

nád.¹³ Prídomok „stará“ (*cadit in veterem viam Jazo iterato*) hovorí o jej dlhšej tradícii, čo vlastne potvrdzuje hospodársky dosah dedinky Jasov v rámci regionálneho obchodu.¹⁴ Zmienky o existencii starej cesty hodnoverne potvrdzuje aj výsadná listina Ondreja III. pre jasovské prepošstvo z roku 1290, kde sa uvádza, že Jasov bol od pradávna miestom, na ktorom sa vyberalo mýto.¹⁵

Rozvoj baníctva v oblasti iniciovala privilegiálna listina Ondreja III., ktorá povolila ťažbu všetkých nerastov, okrem zlata a striebra. Ťažba nerastných surovín podnietila tiež príchod cudzích hostí na územie prepoštstva, najmä Nemcov. Do Jasova prichádzali najmä z blízkych banských miest Gelnice a Smolníka, kde sa ako remeselníci, ale prevažne banskí odborníci podieľali na ťažbe nerastných surovín.¹⁶ Rozšírením banských práv Ľudovítom Veľkým v roku 1358 na všetky drahé kovy sa Jasov v priebehu 14. storočia aj naďalej vzráňal a v roku 1370 sa už spomína ako trhové miesto.¹⁷ Právo konania jarmoku získal Jasov v roku 1394 od uhorskej kráľovnej Márie. Výročný jarmok sa v Jasove konal pred, v a po dni patróna kláštora sv. Jána Krstiteľa.¹⁸ Hospodársky rast Jasova vďaka dôležitým výsadam, ktoré mu boli udelené v druhej polovici 14. storočia, aj naďalej prebiehal a už v roku 1411 sa spomína ako *oppidum*.¹⁹ V roku 1416 sa zachovala zmienka o mestskej rade, ktorej predstavitelia (*Stephanus Frychker, Andreas Khunyl, Kwthnar, Joannes Sreyber, Petrus Parous, Nicolaus dictus Chawzla, Jacobus Seybel, Krank filius Ewrdewg et Nicolaus Grunkle*) boli pravdepodobne nemeckého pôvodu. Na listine sa nachádza aj stopa po pečati. Je oprávnené predpokladať, že ide o najstaršiu pečať mestečka.²⁰ V Jasove v tomto období žilo početné nemecké etnikum, čo určite súviselo s banskou činnosťou v okolí.²¹

13 BORSA, Iván (ed.). *Regesta regum stirpis Arpadianae critico – diplomatica* II/2 – 3. zv. Budapešť, 1961 – 1987, č. 2773 (ďalej RA II/2 – 3), s. 181; VARSÍK, Branislav. *Osídlenie Košickej kotlíny II*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1973, s. 227.

14 RA II/2-3, č. 2773, s. 181; VARSÍK, Branislav. *Osídlenie Košickej kotlíny II*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1973, s. 227.

15 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. II, No. 12; MARSINA, Richard. *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov III. V kráľovstve svätého Štefana*. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2003, s. 269; ULÍČNÝ, Ferdinand. Začiatky mestečiek na východnom Slovensku. In *Historický časopis* 38, 1990, č. 2, s. 254.

16 Prítomnosť nemeckých hostí na území prepoštstva nepochybne dosvedčujú aj názvy nehnuteľností v oblasti. Príkladom je mlyn na rieke Bodva, ktorý bol označovaný ako *Henchov mlyn*. Z uvedeného vyplýva, že majiteľom mlyna bol muž s osobným menom *Hench* (= *Henchmannus*), ktoré je nepochybne nemeckého pôvodu. RÁBIK, Vladislav. Nemecké osídlenie na území východného Slovenska v stredoveku. In *Acta carpatho-germanica* XiX. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 2006, s. 254.

17 VARSÍK, Branislav. *Osídlenie Košickej kotlíny II*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1973, s. 228.

18 CDH X/2, s. 195; *Zsigmondkori oklevéltár* I. Budapešť, č. 3625 (ďalej ZsO).

19 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. VIII, No. 92.

20 SNA Bratislava, f. KPJ, Elenchus primus diplomatum, fasc. VIII, No. 95; MNL OL, DF 232861; ZsO V, č. 2532, s. 674.

21 SNA Bratislava, f. KPJ, Elenchus primus diplomatum, fasc. VII, No. 88; ZsO IV, s. 242, č. 1040; RÁBIK, Vladislav. Nemecké osídlenie na území východného Slovenska v stredoveku. In *Acta carpatho-germanica* XiX. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 2006, s. 254.

Portálny súpis z roku 1427 eviduje v Jasove 70 port. Súpis jasne poukazuje na význam mestiečka v regióne. Vynímajúc mesto Košice, sa v Abovskej župe v tomto období nachádzali iba tri mestá, ktoré mali vyšší počet port ako Jasov.²² Jasov patril v prvej polovici 15. storočia taktiež k rozvinutým banským mestiečkám, keďže už v roku 1437 vystupuje medzi deviatimi najvýznamnejšími banskými strediskami pod správou košickej komory.²³

Pre dejiny Jasova sú dôležité najmä udalosti z prvej polovice 15. storočia, keď sa jasovský prepošť pokúsil zaviesť nové peňažné renty. Dovtedy pravdepodobne pokojné vzťahy medzi predstaviteľmi kláštora a Jasovčanmi narušil protest Jasovčanov pred uhorským kráľom Žigmundom Luxemburským. Neochota Jasovčanov podriaďiť sa svojmu zemepánovi bola pochopiteľná, odvolávali sa na práva a povinnosti obsiahnuté v listine prepošťa Alberta z roku 1243. Panovník, ktorý konal predovšetkým vo vlastnom záujme, sťažnosti Jasovčanov vyhovel a predstaveným kláštora zakázal zafažovať svojich poddaných akýmkoľvek mimoriadnymi daňami.

²⁴ Avšak v roku 1421 sa udalosti opakovali. Jasovský prepošť Peter si zaumienil založiť na kláštorných majetkoch rybník a postaviť nový mlyn. Vyzval preto všetkých obyvateľov Jasova, aby pomohli pri stavebných prácach. Keďže obyvatelia mestiečka boli od robotnej povinnosti oslobodení od 13. storočia, chápali príkaz prepošťa ako krivdu a aj napriek opätovným výzvam na stavbách odmietli robotovať. Prepošť Peter sa v tejto záležitosti obrátil na panovníka, ktorý nakoniec rozhodol v prospech prepošťstva a vydal príkaz, podľa ktorého boli Jasovčania povinní podriaďiť sa rozkazom svojho zemepána. Žigmundov mandát sa nevzťahoval iba na aktuálnu v tom čase stavbu mlyna a rybníka, ale aj na všetky stavby, ktoré prepošťstvo v budúcnosti postaví. V praxi toto rozšírenie robotnej renty znamenalo, že každý dvor (porta) musel každoročne odpracovať jeden alebo dva dni. Rozkaz na robotovanie mohol podľa mandátu z 15. apríla 1421 vydať prepošť alebo jeho hospodársky úradník.²⁵ Zavedenie robotnej renty výrazne prehĺbilo už existujúce rozpory medzi prepošťstvom a obyvateľmi poddanského mestiečka. Dosvedčuje to aj žiadosť jasovského prepošťa Stanislava uhorskému panovníkovi Žigmundovi v roku 1436, v ktorej žiada súhlas na opevnenie kláštora hradbami. Prepošť Stanislav vo svojej žiadosti uviedol, že v predchádzajúcom období niektorí zločinci a tiež vzbúrení poddaní jasovského kláštora vnikli do jeho budov a zabili jeho predchodcov. Uhorský panovník vyhovel žiadosti prepošťa a kláštor dovolil opevniť. Stavba mala mať charakter hradu s vežami a ako stavebný materiál sa mohol použiť kameň alebo drevo.²⁶ Stavba opevnenia kláštora

22 Mestá s väčším počtom port boli v Abovskej župe iba Seňa (91), Szántó (109) a Gönc (191). Rovnaké množstvo port ako v Jasove bolo v mestiečku Középnémeti (71). ENGEL, Pál. *Kamarahaszna-összeírások 1427- ből*. Budapešť : Akadémia kiadó, 1989, s. 29.

23 RÁBIK, Vladislav. Nemecké osídlenie na území východného Slovenska v stredoveku. In *Acta carpatho-germanica* XI. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 2006, s. 254; SPILKA, Lőrinc. *Jászó története 1243- Tól 1552-ig*. Gödöllő, 1943, s. 36.

24 SNA Bratislava, f. KPJ, Elenchus primus diplomatum, fasc. VIII, No. 97; ZsO VII, s. 235, č. 875.

25 SNA Bratislava, f. KPJ, Elenchus primus diplomatum, fasc. VIII, No. 101; ZsO VIII, s. 133, č. 414.

26 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. X, No. 157.

nemohla prebehnúť bez pomoci poddaných.²⁷ Aj napriek uvedenému sa poddaní nepodriadili nariadeniam prepoštvu a odmietli plniť robotnú rentu. Uhorský panovník Žigmund Luxemburský sa rozhodol konflikt vyriešiť tak, že v novembri roku 1436 vyzval Jasovčanov, aby na súde v Budíne predložili svoje výsady, na ktoré sa odvolávali.²⁸ Ďalší priebeh sporu pre nedostatok prameňov nepoznáme. Je oprávnené predpokladať, že Jasovčania kráľovi nepredložili potrebné listiny, ktoré by poukazyvali na ich výsadné postavenie a panovník rozhodol v prospech kláštora.²⁹

Opevnenie kláštora bolo vybudované v rokoch 1436 – 1440. V roku 1440 čelilo útoku Košičanov, ku ktorým sa pridali aj poddaní z Jasova. Ukrivdení Jasovčania teda využili prvú vhodnú príležitosť, ktorou bolo v tom čase obdobie vnútorných nepokojov³⁰ v kráľovstve po smrti kráľa Albrechta Habsburského, na otvorenú vzburu proti svojmu zemepánovi. Vladislav I. s cieľom upokojiť situáciu vydal dňa 11. septembra 1440 mandát, v ktorom nariadil vyhladať a pochytať všetkých poddaných, ktorí sa na znak vzbury proti prepoštvu odsťahovali z jeho majetkov na cudzie panstvá a skonfiškovať im majetok, ktorým sa mali vynahradiť škody spôsobené prepoštvu a konventu. Jasovský konvent a prepošt mali tiež vzbúrencom vymerať také tresty, ktoré by odradili iných poddaných od podobných činov voči zemepánovi.³¹ Útek podaných z kláštorných majetkov prichádzalo prepoštvu o veľké príjmy. O ďalšom priebehu vyhrotených vzťahov medzi Jasovčanmi a kláštorom správy nemáme, no je pravdepodobné, že odpor po vymeraní trestu iba stúpil. Ďalšie udalosti nasvedčujú, že k plneniu trestov nedošlo, pretože už onedlho sa prepoštvu dostalo pod sféru vplyvu vojsk Jána Jiskru.

Debrad'. Dedina Debrad' sa nachádza juhozápadne od Jasova. Podľa metácie pôvodných majetkov boli v chotári Debrade umiestnené medzníky, ktoré tvorili južnú hranicu jasovského prepoštvu s mestekom Moldava (dnes Moldava nad Bodvou). V privilegálnej listine z roku 1255 daroval panovník desiatok z Debrade prepoštvu.³² Písomné zmienky o Debradi sa v stredovekých listinách nachádzajú len obmedzene podávajú iba strohé poznatky. Príkladom môže byť zmienka z relácie hodnoverného miesta pri Spišskej kapitule z roku 1344, ktorá opisuje odcudzenie dvoch volov Antalom, Ladislavom a Petrom z Karácsondu (dnes v Maďarsku), poddanému Pet-

27 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. X, No. 158.

28 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. X, No. 159.

29 Historik Alexander Húščava vyslovil domnienku, že panovník sa v snahe potlačiť ďalšie prejavy odporu poddaných voči feudálom postavil na stranu predstaviteľov kláštora a prinútil Jasovčanov, aby robotnú rentu splnili. Vzburu Jasovčanov pripodobnil k udalostiam, ktoré sa stali v Jablonove v roku 1388, keď sa panovník postavil na stranu cirkevných zemepánov. HÚŠČAVA, Alexander. K bojom poddanských mestečiek proti feudálnemu útlaku. Jasovská vzburá v prvej polovici 15. storočia. In *Historické štúdie XII*. Bratislava, 1967, s. 191-192.

30 Košičania stáli v tom čase na strane syna Albrechta Habsburského, Ladislava V. Pohrobka a bojovali proti stúpencom Vladislava Varnenčíka, medzi ktorých patrili aj jasovský prepošt Stanislav; MARSINA, Richard a kol. *Dejiny Slovenska*. Bratislava : Veda, 1986, s. 308-312.

31 SNA Bratislava, f. KPJ, Elenchus primus diplomatum, fasc. XI, No. 195.

32 SNA Bratislava, f. KPJ, extra fasc. No.1; CDSI II, s. 344, No. 494; ÁMTF I, s. 76-77.

rovi z Debrade (*villa de Breeg*).³³ V 14. storočí sa jasovský kláštor dostal do viacerých majetkových sporov o svoje územia s mestečkom Moldava a Turnianskym hradným panstvom, ktoré sa týkali aj Debrade. Príčinou väčšiny konfliktov bolo narúšanie hraničných medzníkov územia prepoštvu a zaberanie polí a zalesnených území, ktoré patrili kláštoru.³⁴ V portálnom súpise z roku 1427 bolo v Debradi 20 port³⁵. V porovnaní s ostatnými majetkami, ktoré vlastnilo prepošstvo počas stredoveku, patrila Debraď k tým menším. Prvá zmienka o farnosti v obce pochádza z roku 1434.³⁶

Olšovany. Geografickú polohu dnes už zaniknutého jasovského majetku Olšovany, ktorý mal jasovský kláštor podľa znovuzakladacej listiny Bela IV. z roku 1255 v držbe už pred vpádom Tatárov, je možné lokalizovať na základe potoka Olšavy, od ktorého je pravdepodobne odvodený aj jej názov. Branislav Varsik lokalizoval Olšovany severne od Jasova, do údolia potoka Olšava, ktorý vteká do rieky Bodva z ľavej strany.³⁷ György Györffy nelokalizuje dedinu konkrétne, avšak je názoru, že sa nachádzala niekde medzi Jasovom a dedinou Poproč (Mindszent, Všetkých Svätých), ktorá vznikla koncom 14. storočia.³⁸ Znovuzriaďovacia listina sa o Olšovanoch zmieňuje iba v jednom bode, a to v súvislosti s úpravou odvádzania desiatku, ktorí obyvatelia Jasova, Debrade a Rudníka spolu s ľudom z Olšovian (*populi dicti monasterii de Elchuan*) predtým odvádzali panovníkovi.³⁹ Znovuzriaďovacia listina prepoštvu je prvou, no zároveň aj poslednou písomnou zmienkou o Olšovanoch, ktoré sa niekedy v priebehu 13. alebo začiatkom 14. storočia vyľudnili, s čím pravdepodobne súvisí banská činnosť, ktorá sa začala v oblasti rozmáhať a prostredníctvom ktorej vznikla v priebehu 14. storočia aj dedina Poproč. Branislav Varsik predpokladá, že práve so vznikom a rozvojom dediny Poproč súvisí aj zánik staršej dediny Olšovany, ktorej obyvatelia sa mohli presídlieť do vyšších banských oblastí.⁴⁰ Na mieste vyľudnenej dediny Olšovany sa po presídlení obyvateľstva aj naďalej nachádzali oráčiny (*terra arabiles ad castrum Jazow pertinen. ... in valle Oswan*), o ktorých sa dozvedáme z urbáru jasovského prepoštvu z roku 1595.⁴¹

Nehota.⁴² Medzi pôvodné majetky kláštora, ktoré ležali v jeho blízkom okolí patrila aj zem Nehota (*particula terrae Nyhatateluke*). V metácii znovuzriaďovacej listiny

33 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. XIII, No.1; VARSIK, Branislav. *Osídlenie Košickej kotliny II*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1973, s. 232.

34 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. X, No. 162; Fasc. VII, No. 85; ZsO. II, No. 5465.

35 ENGEL, Pál. *Kamarahaszna- öszeírások 1427-ből*. Budapešť, 1989, s. 30 : *Debred Praepositi de Jazow, portae* 20.

36 *Schematismus sacri, candidi et exempti ordinis Praemonstratensis canonicorum regularium praepositarum* S. Joann. Bapt. *De castro Jászov, eidem que regia auctoritate unitarum* S. Crucis de Lelesz et S. Stephan proto-martyris de promonstorio Magno-Varadiensis. Cassoviae, 1846, s. 18.

37 VARSIK, Branislav. *Osídlenie Košickej kotliny II*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1973, s. 230.

38 ÁMTF I, s. 125.

39 SNA Bratislava, f. KPJ, extra fasc., No.1; CDSI II, No. 494, p. 344; ÁMTF I, s. 126.

40 VARSIK, Branislav. *Osídlenie Košickej kotliny II*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1973, s. 230.

41 *Urbarium seu conscription bonorum ad praeposituram Jazouien. Pertinen. a. 1595 conscriptum*. MNL U et C, Fasc. 28, No. 42, Pagina 9.

42 Dnes už neexistujúca kláštorňa zem *Nyhatateluke*, ktorá je v literatúre prekladaná ako Nehota. VARSIK, Branislav. *Osídlenie Košickej kotliny II*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1973, s. 235.

z roku 1255 sa uvádza ako čiastka zeme nachádzajúca sa pri Čiernom lese západne od Debrade.⁴³ Vďaka metácii prepoštstva z roku 1359 je možné Nehotu lokalizovať pomerne presne do okolia Debrade, západne od prameňa sv. Ladislava.⁴⁴ Nehota patrila medzi najmenšie majetky jasovského kláštora a v stredovekých listinách súkromného archívu prepoštstva sa o nej nachádza len veľmi málo písomných zmienok. Nehota nie je zaznamenaná ani v portálnom súpise Abovskej župy z roku 1427. Osídlenie na jej území sa pravdepodobne nemalo možnosť rozvinúť vo väčšiu aglomeráciu, čím Nehota zostáva po celý stredovek iba čiastkou zeme (*particula terrae*) alebo prédiom. Zachované písomné zmienky Nehotu spomínajú väčšinou v rámci sporov o hraničné medzníky medzi prepoštstvom a obyvateľmi Smolníka, Gelnice, Zlatej Idky a Moldavy.⁴⁵ V 30.-tych rokoch 15. storočia sa prédiom spomína v sporoch prepoštstva s majiteľmi Turnianskeho hradného panstva, ktorí so svojimi familiármi vyvolávali nepokoj medzi poddanými z Nehoty a Šugova.

Rudník. V období stredoveku patrila obec do pôvodného majetku kláštora, ktorý získal pri svojom založení. V znovuzakladacej listine sa uvádza pod názvom *Rodnuk* a o jeho obyvateľoch sa tu píše ako o „*populi monasterii de Rodnuk*“, ktorí svoje desiatkové dane majú uvádzať namiesto kráľovi kláštora. Názov Rudník je slovenského pôvodu a je odvodený od slova *ruda*, čo napovedá, že sa v jeho chotári dolovala ruda.⁴⁶ Od kláštora je Rudník vzdialený približne 4 km. V roku 1345 sa dedina Rudník spomína v listine Spišskej kapituly pri príležitosti reambulácie jeho pôvodných hraníc, ktoré boli vytýčené v listine Bela IV. v roku 1255. Dôvodom nového vytýčovania hraníc Rudníka bolo ich časté narušanie okolitými susedmi.⁴⁷ Dedina Rudník patrila v stredoveku medzi väčšie majetky prepoštstva o čom svedčí aj 21 port, ktoré na jeho území zaznamenal portálny súpis z roku 1427.⁴⁸ Rudník sa ako majetok jasovského prepoštstva, vyskytuje v stredovekých písomnostiach najmä v súvislosti s darovaným majetkom *Myhluk* (*villa Myhluk*), ktorý bol na okraji územia patriaceho prepoštstvu s jeho východným susedom, Paňovcami, s ktorými prepoštstvo viedlo pre narušanie hraníc svojho pozemkového majetku mnoho sporov. Majetok *Myhluk* sa už v priebehu 15. storočia včlenil do chotára Rudníka.

*Myhluk.*⁴⁹ Medzi nehnuteľnosťami kláštora sa dostal po tatárskom vpáde, keď ho prepoštstvu daroval Izák, syn Abraháma z rodu Aba, ako znak pokánia za škody spáchané na prepoštstve v hodnote 300 hrivien a tiež za uväznenie jasovského prepošta Alberta. Metácia jasovského prepoštstva z roku 1255, opisuje hranice prepošt-

43 SNA Bratislava, f. KPJ, extra fasc., No.1.; CDSI II, No. 494, p. 344.

44 Metácia kláštorných majetkov bola vykonaná v roku 1359 kvôli ich častému ohrozovaniu zo strany poddaných z Gelnice, Smolníka, Zlatej Idky a Moldavy. SNA Bratislava, f. KPJ, Elenchus primus diplomatum, fasc. IV, No. 43.

45 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. IV, No. 43.

46 JUCK, Lubomír. *Výsady miest a mestečiek na Slovensku I. (1238 – 1350)*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1984, s. 344-345.

47 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. III, No. 24.

48 ENGEL, Pál. *Kamarahaszna- öszeírások 1427-ből*. Budapešť, 1989, s. 29.

49 Z pôvodného názvu vytvoril Lőrinc Spilka maďarskú paralelu Mélylyuk (Hlboká jama), no my sme v práci zachovali pôvodný názov majetku, tak ako je uvádzaný v prameňoch. SPILKA, Lőrinc. *Jászó története 1243-Tól 1552-ig*. Gödöllő, 1943, s. 5.

stva s majetkom *Myhluk* (*villa Myhluk*) vrátane.⁵⁰ K reambulácii kláštorného majetku *Myhluk* malo dôjsť v roku 1263, avšak táto listina Bela IV. je považovaná za falzum.⁵¹ Reambulácia kláštorného majetku *Myhluk* hlásajúca sa do roku 1263 sa zachovala aj v tranzumpťe Spišskej kapituly z roku 1392. Zo spomínanej reambulácie majetku vyplýva, že *Myhluk* ležal v údolí potoka Rudník, pravdepodobne medzi Rudníkom a Paňovcami.⁵² Dosvedčujú to aj mnohé zaznamenané spory kláštora a pánov z Paňoviec, v ktorých išlo o privlastňovanie si polí. Prvý písomne zaznamenaný konflikt riešil palatín Viliam Druget v roku 1337, keď Demeter, syn Ugrína z Paňoviec užíval oráčiny v chotári tohto kláštorného majetku.⁵³ Podobne tomu bolo aj v roku 1343, keď si časť chotára pripojili k vlastnému majetku *Vyšné Mokrance* (*Felsew Macronch*) Šimon a Ladislav z Mokraniec.⁵⁴ Dôsledkom opakovaných zaberaní tohto majetku bola v roku 1345 vykonaná reambulácia, ktorej súčasťou bolo aj vytýčenie hraničných medzníkov Jasova a Rudníka.⁵⁵ *Myhluk* sa kvôli svojej polohe na okrajovom území pôvodných metáciou ohraničených majetkov prepoštvu dostával do sporov s okolitými zemepánmi častejšie ako ostatné kláštorné majetky. Príkladom sú páni z Paňoviec, ktorí sa o zabratie chotára *Myhluku*, pokúsili opätovne aj v roku 1390.⁵⁶ V roku 1419 sa majetok uvádza ako neobývaný.⁵⁷ V portálnom súpise Abovskej župy z roku 1427 sa už majetok pod označením *Myhluk* nenachádza. Predpokladáme, že dôvodom bolo jeho včlenenie sa do chotára Rudníka.⁵⁸

Jasovské prepošstvo patrilo počas stredoveku medzi bohatších zemepánov v regióne. Aj napriek tomu, že jeho majetková základňa, ktorá v sebe zahŕňala okrem sídiel aj rozsiahle zalesnené územie, presahovala hranice niekoľkých uhorských žúp, za hospodársky najhodnotnejšiu časť považujeme teritórium obsiahnuté v metácii privilegálnej listiny Bela IV.. Prírodné bohatstvo, ktorým toto územie oplývalo predpovedalo rozvoj banskej činnosti. Na spomínanom území sa v priebehu stredoveku, práve pod vplyvom banskej činnosti rozvinulo aj niekoľko nových sídiel, ktoré ešte nie sú zaznamenané v metačnej listine.

50 SNA Bratislava, f. KPJ, extra fasc, No.1; CDSI II, s. 344, No. 494.

51 O jej pravosti vyslovil ako prvý pochybnosti Imre Szentpétery a György Györffy. SZENTPÉTERY, Imre (ed.). *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica Tom. I.* Budapešť, 1923, No. 1345, 1398; ÁMTF I, s. 136.

52 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. I, No. 4C a tiež fasc. VII, No. 73.

53 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. V, No. 58.

54 VARSÍK, Branislav. *Osídlenie Košickej kotliny I.* Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1964, s. 213.

55 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. III, No. 24.

56 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. V, No. 58.

57 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. VIII, No. 96; ZsO VII, No. 549.

58 SNA Bratislava, f. KPJ, fasc. VIII, No. 96; ZsO VII, No. 549.